

PULA IMVUILA

**Lekwalo la Grain SA la
balemipotlana**

BALA MOTENO:

- 6 ▶ Bolaodi go bona katlego
– netefatsa poelo ka dijwalwa
- 9 ▶ Polokesego mo bodirelong e botlhokwa
- 11 ▶ Itse...Ralph Swart

10

Go kgonisa ka puseletsomadi

Sethophsa sa balemirui ba ba buseletsweng madi le baeteledipele ba bona ba ba tswang kwa kgaolong ya Delareyville.

LENANEO LA PUSELETSMADI LA LEFAPHA LA TLHABOLOLO YA MAGAE LE TLHABOLOLO YA LEFATSHE LE LEPAPHA LA BOLEMIRUI LE TLHABOLOLO YA MAGAE LE RE KGONISA GO BONA SE RE SE BATLANG, KE GO RE: "GO TLHABOLOLA BALEMI BA DIJWALO LE GO OKETSADJO GO BAMAGAE LE PABALESEGODIJO YA LEFATSHE." RE KGONA GO THUSA BALEMIRUI GO DIRA SE SE SIA-MENG – BA TSHWANETSE GO ITSE SE BA TSHWANET-SENG GO SE DIRA LE GO NNA LE MADI GO SE DIRA.

Re itumetse go kgona go utlwana le Lefapha la Tlhabololo ya Magae le Tlhabololo ya Lefatshe le Lefapha la Bolemirui le Tlhabololo ya Magae mme gape le Lefapha la Bolemirui le Tlhabololo ya Lefatshe ya Kgaolo ya Bokonebophirima. Re ntse re buseletse madi jaaka go latela:

- **Lefapha la Tlhabololo ya Magae le Tlhabololo ya Lefatshe**
 - Foreisetata ba le16 (le ba le 4 ba ba sa tsweletswa pele);

- Mpumalanga ba le 2; le
- Bokonebophirima ba le 14.
- **Lefapha la Bolemirui le Tlhabololo ya Lefatshe ya Kgaolo ya Bokonebophirima**
 - Balemirui ba le 26 (go itirela); le
 - Balemirui ba le 83 (go nna ba DARD).

Lenaneo la puseletsomadi ya mafapha ke tiragalo e e tla tswelelang ka nako e telele mme go tlhokiwa kgono le ditlamego go kona go fetswa. Go kgwetho gantsi, mme ka bontsi, go na le tuelo.

Tiragalo ya puseletsomadi

Tumelano le mafapha

Go bothlhokwa go nna le tumelano le mafapha go simolola lenaneo le – re tshwanetse go itse sentle gore re batla go dira eng. Re tlhomile e bile re tlhomile gape tumelano le mafapha e e supang se botlhe ba tshwanetseng go se dira – balemirui, dikgaolo tsa Grain SA. Go bothlhokwa go netefatsa gore mongwe le mongwe a tlhaloganye se se leng mo konterakeng

12

Nkoko Jane a re...

Re nnile le tshegofatsho go tsweng Phuthego ya 2012. Ka nako e ka ngogola re ne re kgona go bega ka balemirui ba le 16 kwa Foreisetata ba ba neng ba buseletswe madi – jaanong re kgona go bega gore go na le balemirui ba le 142 mo dikgaolong tse tharo ba ba buseletsweng madi. Re itumetse go nna le tirisanommogo le mmuso e e thusang batho kwa magaeng a bona.

Bolemirui bo bokete tota mme balemirui ntse ba kgona go naya batho ba lefatshe dijo – se balemirui ba ntse ba se dirang go tsweng bogologolo. Maemo a bosa a supa gore a a fetoga mme re tshwanetswe go itse gore re tla bona phetogo e e ntse e tswelela. Mefero e tswelela go kgona go fenza se re lekang go e bolaya ka teng, mme gape re itse gore ditshenyegelo di tlola di okediwa. Ka tebogo, tlholtlwa ya kumo le yona e ntse e oketswa mme balemirui ba ba kgonang ba kgona go bona poeletlo e e duelang teklo ya bona.

Sengwe se se leng kgwethlo go rona fa re amo-gela madi a puseletso ke gore re reke diterekere le didiriswa tse dintsha kgotsa re boloke madi a mantsi ka go reka tse di setseng di dirisitswe. Bontsha bo a tura mme bo na le boikanyo, fa go na le go boloka madi ka tse di setseng di dirisitswe di ka tlhola di ntse di senyega e bile di tshwenya fa di tlhogekwa.

Mo lenaneong la gago, re dumela gore re dirise madi ka boitshwaro tota – ga re a tshwanelo go reka fela ka gore mmuso o re file madi a go reka. Swetsa e re e tsayang e tshwanetse go tshwana le swetsa e re tla e tsayang fa e ne e le madi a rona.

Go thata go kgona go lokisa ntlha ya go reka diterekere le didiriswa tse dintsha go molemirui yo a si-mololang – madi a a dirisiwang ga a a tshwanelo ntlha e. Balemirui ba ba simololang ba leka go kgaoganya didiriswa tse dintsha (ka mathata a a tliswag fa go kgaogangwa), kgotsa ba ka nna le tse di setseng di dirisitswe go itirela. Ka mokgwa mongwe le mongwe, go na le mathata. Akanya sentle ka ntlha e, tsweetswee – re tshwanetse go swetsa mmogo ka dnltha tse ka re dirisa madi a batho.

Re solo-fela gore kumo e re tla e bonang ngwaga o e tla nna tuelo go teko e molemirui mongwe le mongwe a e lekileng – go naya lelapa la gagwe, baagisani ba gagwe le lefatshe la gagwe dijo. Ka go nna molemirui, o tshwanetse go gakologelwa gore o naya lefatshe la gago sengwe se se leng bothokwa thata – re go lebogela dijo tse re di jang!

Go kgonisa ka puseletsomadi

Diterekere le didiriswa tse di rekilweng di supiwa fa kwa di leng teng kwa Sentarathuto ya Kgoro.

le gore a dipolelo tsa teng di ka kgonegwa. Makoko otlhe a tshwanetswe go sireletswa, mme gape makoko otlhe a tshwanetswe go emela se a tshwanetseng go se dira.

Go tlhophap balemirui

Tiro ya go tlhophap balemirui ke yona e e leng bokete tota e bile ke yona ntlha e e nang mathata go feta mo lenaneong – ke mang yo a tshwanetseng go fiwa puseletsomadi. Fa go tlhokiwa go tlhophap go na le mananetema a mantsi a a farologaneng. Lefapha la Tlhabololo ya Magae le Tlhabololo ya Lefatshe le batla go bona kgaoganyo ya lefatshe ka tshwanelo e diragala go tsamaelana le dikgang tsotlhe tse di leng teng. Lefapha la Balemirui le Tlhabololo ya Magae le batla koketsyo ya kumo le ditiro. Grain SA e rata go bona balemirui ba ba dirang thata, ba ba kgonang go amogela neo. Mme gape go na le ba bangwe ba ba nang ditsala kwa mmusong ba ba thusang go neiwa. Go na le bahuni ba ba itsegweng ba ba amogetse madi a puseletsomadi. Ntlha e ga e a siama.

Ka nneta tota, rona ba Grain SA, re kgonne go tlhophap balemirui ba ba ntseng ba tlhabololwa mo lenaneong la rona ka dingwaga tse di fetileng – ba ke bona ba ba tsweletseng pele go feta. Balemirui ba ba ne ba tsene di kopano tsa dithutiso, ba bone diteko, ba amogetse thuso ka bobona, ba tsene dithutiso tsa go ba ruta mme ba ntse ba amogela lokwalo la Pula/Imvula dingwaga tse di rileng – ba itse se se tlhokiwang mme ba batla go se dira.

Paakanyo ya lenaneokgwebo

Fa molemirui a tlhophilwe, re tshwanetswe go rulaganya lenaneokgwebo le le ka kgonwang

– gare ga disupetso tsa tekanyetso. Re leka go lebelela kgwebo ya balemirui ka bophara le go tshegetsu molemirui go kgona go dirisa metswedi ya tlholego e e leng teng go ena. Fa gongwe mateng a lenaneo la tirisomadi le kaelwa ke ntlha e e leng bothokwa go feta ya lefapha kgotsa ya bokana ba madi a a leng teng.

Balemirui ba bangwe ba na le diheketa-ra tse di ka nnang 100 fela, mme ba bangwe ba ka nna tse di leng 1 000 – ntlha e e tlhotlheletsa mateng a lenaneo la kgwebo thata. Ga go kgonegwe go supa bothokwa ba didiriswa le diterekere tse dintshwa go molemirui yo a ka jwalang diheketa tse di leng 100 fela – go tura go feta mme o tshwanetse go leka go reka didiriswa tse di setseng di dirisitswe. Le gona go tlisa mathata – tse di dirisitsweng di thata go bonwa mme di tlhoka tlhokomelo go tsweng tshimologong. Ke ntlha ya go ithuta a balemirui, mme ba bangwe go ba batle go utlwela kgang e ya go ithuta, ka ntlha ya gore ba batla “botona go feta le go phalana” ya tsotlhe.

Go tlhomap baeteledipele

Baemedi ke ntlha e e leng bothokwa thata go lenaneo le puseletsomadi. Ga bothokwa thata go supa le go tlhomap batho ba ba siametseng tiro – ba ba tlwaetseng balemirui, ba ba nang “pelo” ya go thusa molemirui yo a tlhabololwang, nako ya go dira tiro e, ba ba nang boikarabelo le boikano mme le go batla go dira teng ga melwana e e rileng. Ba tshwanetswe go rutwa gore ba tlhaloganye tiragalo ya go nna moeteledipele le go tsweletsa boeteledipele jaaka go tlhokiwa.

Go laola madi

Gao amogela madi a mantis go lefapha la mmuso go tsamaelana le boikarabelo mme go botlhokwa tota go nna le lenaneo le le pila le le dirang sentle, le le ka supang tirso ya madi mme gape le go bega pego ka ditiragalo tsotlhe jaaka go le botlhokwa. Re itumetse go kgona go dirisa ba PricewaterhouseCoopers go re thusa go tlhoma lenaneo la palomadi mo inthaneteng le lenaneo la go laola pego.

Tsweletsopele

Ntlha e nngwe ya lenaneo la tlhabololo ke go netefatsa gore ka maemo a a rileng, molemirui o tla kgona go tswelelapapele ka boene e le molemirui tota. Jalo, go botlhokwa thata go netefatsa gore molemirui a kgone go bona diteko tse di lekalekanang le go reka mo tikologong go ba ba leng teng – molemirui o tshwanetse go itse gore a ka bona thuso le thuto kae

Botsalano ba boikanyo le molemirui

Ntlha ya gore lefapha le go neile madi a puseletso ga go re gore balemirui ba a go tshepha – go tshephiwa go tshwanetse go direlwa mme go tsaya nako. Re dira thata go supa balemirui gore ka nnete re batla go ba thusa go nna balemirui ba ba kgonang ka bobona.

Thulaganyo 1: Dipalopalo tsa lenaneo la puseletsomadi

		GOTLHE	BOKONE-BOPHIRIMA 83	BOKONE-BOPHIRIMA 26	BOKONE-BOPHIRIMA 14	FOREISE-TATA 16	MPHUMA-LANGA 2
		LBTM	LBTM	LTML	LTML	LTML	
BADIREDI/TLHOLOTIRO	TSA BONNELARURI	369	181	65	48	65	10
	MAJAKO	260	111	27	64	58	
MATLOTLORURI	LEFATSHE LE LE KA DIRISIWANG KE MOLEMIRUI	20 744	10 453	4 195	2 874	2 752	470
	MAFULO A A KA DIRISIWANG KE MOLEMIRUI	16 958	9 046	1 390	2 780	2 942	800
MATLOTLO (KHUTSWAFATSO)	DIRUIWA TSE DIKGOLO	3 358	1 923	761	461	854	213
	DIRUIWA TSE DINNYE	2 689	1 281	360	119	784	75
	DITEREKERE (PALO)	1 049	139	77	44	56	5
	DIPALANGWA TSE DINGWE (PALO)	194	86	36	14	44	2
	DIDIRISWA LE METSHENE (PALO)	931	459	299	115	244	14
KUMO YA MMIDI	DIHEKETARA TSE DI JWETSWENG KA SETLHA	7 562	3 395	1 300	1 592	1 035	240
KUMO YA DISONOBOLOMO	DIHEKETARA TSE DI JWETSWENG KA SETLHA	9 999	5 863	1 805	1 043	1 258	30
KUMO YA DINAWA TSE DI OMILENG	DIHEKETARA TSE DI JWETSWENG KA SETLHA	60					60
KORONG	DIHEKETARA TSE DI JWETSWENG KA SETLHA	128				128	
	GOTLHE GA DIHEKETARA	17 749					

Go kgonisa ka puseletsomadi

fa lenaneo la puseletsomadi le fela. Re lekile go bona diteko tse tharo fa re leka go reka sengwe mme e ntse e le molemirui yo a tla swetsang gore o se reka kae. Ga go duelwe sepe kwa ntle ga go nna teng ga tshaeno ya molemirui – ka mokgwa o re netefatsa gore molemirui o itse gore go rekilwe eng mme dumela gore dilwana di fiwe.

Go bega pego

Pego tsa tirisomadi le dithlaka tsa tsamaiso di tlhokiwa ke mafapha mme tota le Grain SA – go botlhokwa thata go bega pego e e leng nnete gore pego e nne teng ka dinako tsotlhe.

Tharabololo ya mathata

Bolemirui bo na le mathata a mantsi mm eke nnete gore a tla go tlela – re leka go rarabolola mathata jaaka a re tlela. Fela maloba re bone go tsoga monakamongwe mo mmiding kwa kgaolong ya Bokonebophirim – go ne go tlhokiwa gore go dirwe ka bonako pele tshenyo e nne e ntsi go feta mo mmiding.

Dintlha tse di supang ditiragalo tsa lenaneo ka ngwaga o

Re ntse re dirasana le “makoko” a matlhano a balemirui – neo ya madi go tsweng mafapha a a farologaneng go tsweng dikgaolong tse di farologaneng. Ntlha ya lenaneo la puseletsomadi ke go simolotsa lot-seno, tiriso ya lefatsh, kumodijo le tlhofofatsobothoki – jalo dipalopalo mo Thulaganyo 1.

Mathata

Tsholofelo

Ke re dirasana le batho, bothata ke gore tiragalo yotlhe e bopa tsholofelo. Fa batho ba utlwa gore puseletsomadi e ka direga, ba

simolola go e batla ka bonako, mme re setse re itse gore ga go diragale fela jaaka re batla. Fa gongwe mafapha a tsaya nako e telele go duela madi mme baamogeladitshiamo ba nna le kgoreletso go ba botlhe.

Nako ya puseletsomadi

Mafapha le ona a dirisa lenaneo la go sutisa madi mme gantsi madi a goroga morago ga nako go dirisiwa mo setlheng se se rileng. Tiriso ya madi go reka go ka simolola fela fa madi a amogetswe – mme ga se gore tse di tshwanetse go rekiwa di ka nna teng. Go ka nna tiego ya dikgwedi go kgona go reka diterekere le didiriswa – fa madi a diega, nako ya go jwala e ka fosiwa.

Go reka diterekere le didiriswa go bothhokwa pele go lemalengwa go simolola – go lemalemaga go ka se nne teng fa pula e sa ne. Fa gongwe, fa o kgonne go reka didiriswa, masimo a omeletse mme ga o kgone go lema. Re tshwanetse go gakologelwa gape gore balemirui ba bantsi ba ba amogelang puseletsomadi ga ba a lema masimo go feta dingwaga tse di ka nnang tse dintsia gore ba ne ba na le mathata a a farologaneng mme masimo a a tlhoka go lengwa gape le gape go kgona jwala le go bona kumo.

Fa gongwe, tumelano le lefapha e laola gore kgaolo e nngwe ya madi e tla duelwa ka letsatsi le le rileng – madi a ka diega kgotsa kgaolo e le nngwe fela ya madi e ka duelwa. Ntlha e e tlisa mathata a mangwe, ka gore re tshwanetse go dumelana ka mokgwa o re yang go dirisa madi ka teng – re ntse re ikaeleta gore madi a a setseng a tla duelwa.

Go supa le go laola baeteledipele

Mo dikgaolong tse dingwe go botoka go tlhopha le go dirisa balemirui ba ba pila ba ba tlwaetseng bolemirui go nna baeteledipele. Kwa Foreisetata e le sekao, balemirui ba ba tlhabololwang ba bapile le balemirui ba bangwe mme go na le botsalano bo bo siameng. Mo dikgaolong tse dingwe tsa kwa magaeng, ga go na balemirui ba ba setseng

Tlhepile Isaac Shashape le Tshotetsi Jeremiah Mogapi, ba ba leng balemirui kwa kgaolong ya Delareyville, le moeteledipele wa bona, Gert van Rensburg.

ba kgonne mme baeteledipele ba tshwanetse go tsamaya kgakala go fitlha kwa balemirui ba ba simololang bal eng teng. Fa go ntse jalo ga go a siama.

Jaaka go setse go rilwe, go botlhokwa thata go ‘kontoraka’ baeteledipele ba ba batlang go thusa go fetola maemo jaaka a ntse.

Dintlha tsa go tlhopha balemirui

Ntlha e ke kgang e leng bokete tota – re fitlhetsese mathata ka batho ba ba seng balemirui fela. Fa ba nna mongwe wa lenaneo le puseletsomadi ba re “ba filwe madi le foromane”. Ka lenaneo la rona la tlhabololo re gatelela ntlha ya go bona molemirui yo a ka tswelelang a le nosi go tswelela mme ga re batle “go lemela” batho ba bas eng mo polaseng.

Re fitlhetsese gape mathata ka balemirui ba ba sa batleng go tshwara lenaleo jaaka e le la bona – ga ba na sepe ka ntlha ya didiriswa mme ga ba utlwe sepe fa ba senya dilo tsa mmuso – ga ba bone puseletsomadi e le thuso e tona tota go ba thusa go tswelela pele go bona kgwebo ya bolemirui ya bona.

Badiredipolaseng ba ba sa rutegweng

Re lemogile gore ka ntlha ya pateletso ya tirisomadi, balemirui ba ba tlhabololwang ba le bantsi ga ba kgone go duela badiredi ba bona tuelo e e siameng. Ba bangwe ba duela kwa tlase ka go dumela go duela morago ga go roba. Ka maswabi, go dira gore tiro e se nne pila mo dipoliaseng tsa balemirui ba ba simololang – badiredi ga ba a rutegwa sentle e bile gab a batle go dira sentle. Fa mongwe wa badiredi ba a rutega o lesa tiro go ya go dira e a duelwang ka tshwanelo teng.

Nako ya boikhutso

Nako ya Keresemose e tla ka nako e e seng pila go molemirui wa dijwalwa tsa selemo – batho ba bantsi ba batla go tsaya nako ya boikhutso go tsweng di16 tsa Sedimonthole go fitlhela di10 tsa Ferikgong – ke nako e e leng thata mo polaseng ka go jwalwa dijwalwa tsa selemo, go a lengwa, go gasiwa dibolayadisenyi le monotsha. Go thata go dirisa badiredi ka tshwanelo fa kwa gae bothe ba ikhuditse.

Pula morago ga nako fa le fale

Go lema le go jwala dijwalwa ke tiragalo e e diregang kwa ntle mme molemirui o tlhoka pula go kgona. Ngwaga o, jaaka go ne go le ngogola, pula e nele morago ga nako e bile e nele fa le fale – balemirui ba bangwe ba amogetse e ntsi mme ba bangwe ba amogetse le e seng. Re utlwile mogote go feta, mo go dirang gore dijwalwa, tota disonobolomo, di nne le mathata (di fiswa ke letsatsi fa di tlhathoga mo mmung). Re ikana gore phetogo e ya boswa ke ka ntlha ya thuthufatso ya lefatshe. Gape re se lebale sefako le pula go feta – tota ka nako ya go jwala.

Bodiredi ba ba re tlisetsang tse re di tlhokang

Ka maswabi ga se dikgwebo tsotlhe tse di batlang go re thusa ka go re tlisetsa tse re di tlhokang – ba bantsi re tshepisa gore ba tla re thusa mme ga ba dire jalo.

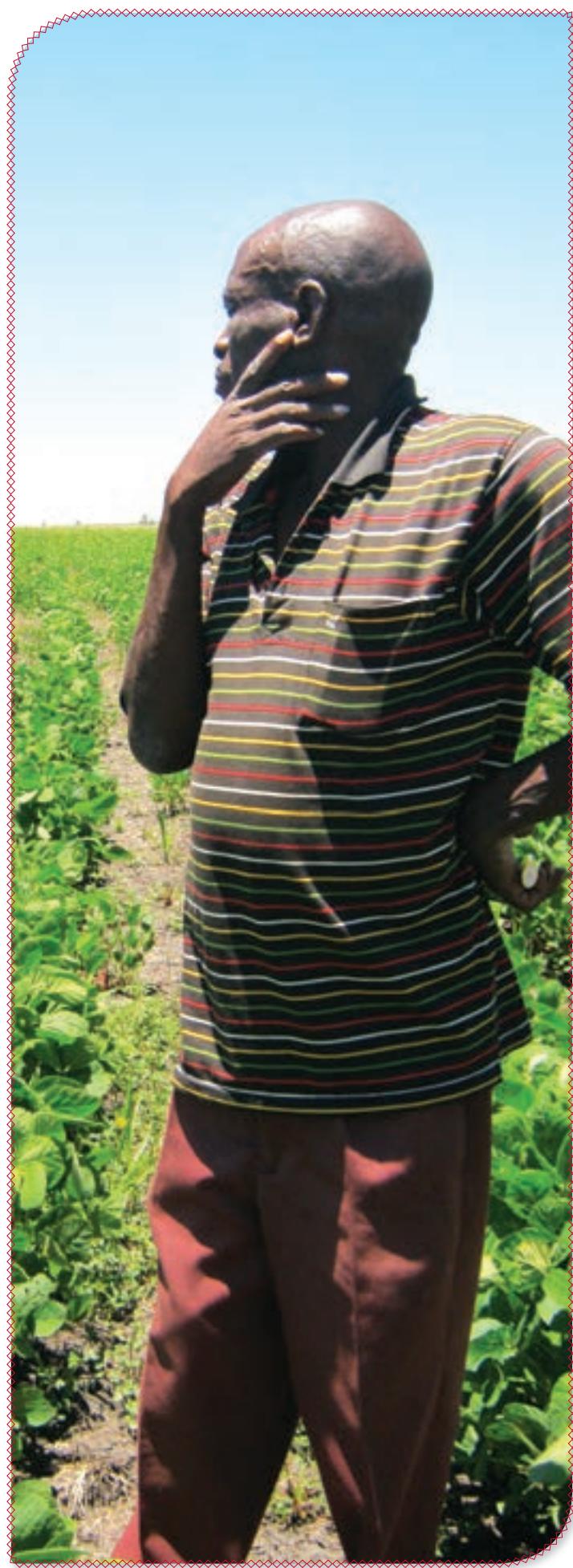
Bokana ba tsamaiso

Fa balemirui ba le bantsi, go dirisa madi le go bega pego le tsona di nna ntsi mme tota le dintlha tsa tsamaiso – sena ke ntlha nngwe e e leng botlhokwa thata ya lenaneo, mme bokana ba tiro ya tsamaiso e se bonwe ka go tlhaetsa mathlo.

Bokamoso

Re gakatswa ke diphetogo tse di tlisitsweng ke lenaneo la puseletsomadi – le na le maatlota tota fa le dirisiwa sentle. Re soloefela gore botsalano gare ga Grain SA le mafapha a semmuso bo tla tswelela pele sentle gore re kgone go goroga kwa re batlang go ya teng mmogo, ke gore “kgaolo ya bolemirui e le nngwe e e botsogo”.

JANE MCPHERSON, MOLAODI WA LENANEO
LA GRAIN SA LA TLHABOLOLO YA BALEMIRUI

Solomon Nkuna wa kwa Delmas o lebeletse disoya tsa gagwe.

Dithora tsa mariga

Bolaodi go bona katlego – netefatsa poelo ka dijwalwa

BOIKAELELO BO BO RILENG BA GO LAOLA KUMO YA DIJWALWA MORAGO GA GO JWALA KE GO ATLHOLA TLHABOLOLO YA DIJWALWA GO KGONA GO THIBELA TLHASELO YA MOFUTA MONGWE LE MONGWE E E KA FOKOTSANG KUMO LE POELO MADI.

Kumo ya korong e fokoditswe mo ditikologong tse dingwe ka 14% mo ngwageng wa go uma ka balemirui ba simolotse go jwala dijwalwa tsa mefuta e mengwe. Tlhotlhwa ya korong e ntse e le kwa tlase go lekalekana le tlhotlhwa ya tse di lokelwang go uma korong ka dipaka tse di fetileng ka balemirui ba kgona go lekalekana fela ka poelomadi kgotsa ba latlhegelwa ke madi fa ba jwala korong.

Balemirui ba bantsi ba okeditse dijwalwa tsa selemo tse di jwaltung mo dipolaseng tsa bona. Tshwetso e e ka fetola kgwebo ya bolemirui ka mekgwa e e farologaneng jaaka go fokotsa bokana ba lebele le le umiwang mo polaseng le khutlhagano ya go jwala dijwalwa tsa selemo mo go oketsang ntla ya go lethegelwa ke madi fa setha se se latelang se le sa komelalo. Tiro ya terekere e e tlhokiwang go jwala dijwalwa tsa selemo mo nakong e e rileng gongwe a ke sa lekane ka polase e setetswe go phatlhalatsa tiro mo lefatsheng le le siametseng dijwalwa ka dinako tsa mariga le selemo mo ngwageng o le mongwe wa bolemirui.

Ba bangwe ba go uma ba setse ba jwala furutala go fepha diruiwa kwa ntle ga disalelamorago tsa masimo a korong. Go jwalwa ga masimo mo dipolaseng tse go lekanalekana gare ga dijwalwa tsa mariga le tsa selemo. Kgaolo ya furutala e tla nna teng go jwala korong ka setha se se latelang fa tlhotlhwa e ntse e le kwa godimo go kgona go bona poelomadi morago ga tekotekanyo ya ngwaga.

Go balemirui ba ba jwetseng korong ngwaga o mo masimong a legola a a siamisitsweng sentle ka metsi a a lekaneng mo mmung ba na le maemo a dimela a a siameng e bile di tlhoga sentle ka matharekutu a mantis.

Ka nako ya go kwala tlhotlhwa ya Safex e ne e le gare ga R2 763 le R2 811 ka tono mo dikgweding tsa Phatwe, Lwetse, Sedimonthole le Mopitlw. Fa teko ya go rwalela ka bogare ba R200 ka tono e dirisiwa mme e kgaolwa seemo sa B1 sa korong se ka tlisetsa R2 565 ka tono mo patleng ya molemirui.

Mo masimong a legola a a siameng le ka go jwala mofuta o siameng lebele le ka tlisa poelo e ntle ngwaga o. Dintlhla tse di ka nnang teng tse di ka fetolang bolaodi mme di tshwanetse go tsewa go oketsa thobo di tlhalosiwa go latela.

Tswelelopele le tlhabololo

– sekaseka jaaka go ntse, tlhabololo le kumo

Korong e e jwaltung ka mariga ke semela se se ratang botsididi mme se mela sentle fa go le tsididi mme tota le fa go le bollo. Bothata bo dira

Tshugo ya mmu ka mariga kwa Tweespruit kwa Foriesetatabotlhaba.

Tshupetsa ya tshugo ya mmu e pila pele ga nako mo moleng. Peo ya korong e jwetse boteng bo bo siameng go kgona go tlhoga ga medi ya bobedi ka fa tlase ga matlharekutu.

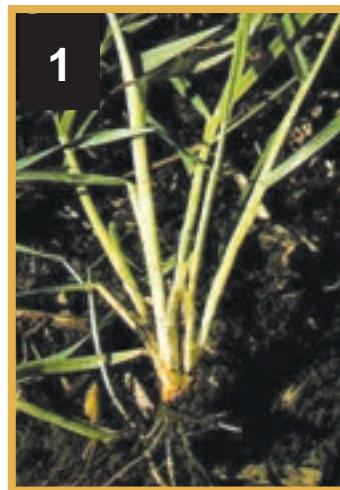
Mela e e jwetsweng e e supang go tlhoga matlharekutu a a siameng mme ga go na mefero mo go supang gore bolaodi ba mefero bo ne bo siame ka nako ya boikhutso le nako ya go jwala.

gore korong e kgone go fenza botsididi bo bo tseneletseng ba mariga, serame sa dikgakologo, mogote wa selemo le komelole ya dikgwedi tsa Diphalane, Ngwanatsele le Sedimonthole. Korong e tlhoka botsididi go tlhogisa matlharekutu le go kopana go thunya gore go kgone go bonala peo ka dikgakologo. Go mela ga korong go ema ka botsididi bo bo leng didikierii C di le 0.

Fa o ntse o sekaseka dikgato tsa go tlhoga tsa lebelebe la gago o tshwanetse go bona dikgato tse di latelang tsa go mela tsa korong ya gago. Go simolola go mela go ya go dimela, ka kgato ya ntlha ya go tlhoga matlhare, go ya go tlhoga matlharekutu, maemo a go tswelela ka mariga, go tlhoga dikgaraga, go ntsha diako, go ya dithogong le go thunya dithunya. Dithaponyana tsa korong di butswa di le a mašwi go ya a tlhama e e boleta go nna a tlhama e e thata e bile go filtha fa a budule. Ka nako e korong e ka lekalekantshiwa gore metsi a le ka 13,5%. Fa o kgona go e omisa o ka e roba e ntse e na le 15% ya metsi go kgona go fokotsa tshenyo ya pula le sefako e e ka diregang.

Ga go morago ga nako go epa mosima go sekaseka tlhabololo ya dimela tsa korong mo masimong a a leng mo polaseng ya gago. Go siame go lebelela go tlhoga ga medi ya bobedi ka dikgwedi tsa Seetebisigo, Phukwi le Phatwe. Boteng jwa modi o o leng boteng go feta e mengwe bo ka bonwa. O ka lemoga fa go leng thata mo mmung gore o kgone go itse gore o leme jang go kgona go sega thatafatso e.

Ka go sekaseka maemo a metsi mo mmung le palo ya matlharekutu mo tekanong ya metara ka sekwere e ka naya molemirui tshupetsa ya kumo e e ka bonwang. Kumo e e ka bonwang ke sesupetsa sa go

1. Semela sa korong mo matlharekutu a ntlha a tlhogileng e bile a tsweletse pele go fitlhela kgaraga ya bobedi e simolola mo tshimologong ya lelefatsa ya kutu.
2. Semela se sa korong se godile go feta se se leng mo setshwantshong sa pele ka kutu e e lelefetseng go kgona go bopa dikgaraga tse dints i mme thatafatso ya kutu e setse e bonala. Semela se supa maatla ka go ntsha medi ya bobedi e e leng bothokwa go letharekutu le lengwe le e lengwe go kgona go uma seako se se tletseng dijo.

tlhomamisa gore go bolthokwa go tlosa mefero le disenyi, tota le go reka tshireletso ka kumo e e tla nnang teng. Kumo e e ka bonwang e ka thusa gape go itse gore kumo e ka nna bokana kang go rekisiwa. Fa maemo a metsi le tlhabololo ya dimela e siame molemirui a ka nagana go rekisa kgaolo e nngwe ya kumo ka konteraka.

Go sekaseka tlhogo ya medi le go lekelekantsa kumo e e ka bonwang

Bontsi ba medi e e tlhogang ka nako ya bophelo ba semela sa korong ke medi ya bobedi e e tlhogang go tsweng dikgaraga mo kutung le matlharekutu ka fa tlase ga mmu. Tiro ya medi e ke go tshetlela semela le go goga metsi le dikotlo tsa dimineral. Medi ka bontsi e mo magodimong a mmu a a leng disentimetara di le 15 mme e mengwe e ka tsenelela mo mmung boteng bo bo ka nnang dimetara tse di leng 1,5. Fa go sekaseka ga dimela tsa rona go supa go tlhoga medi ya bobedi e e leng sentle tota mo letharekutung le lengwe le le lengwe mme ga go na thatafatso epe mo mmung re ka solo fela gore fa go ka nna pila letharekutu le lengwe le le lengwe le tla kgona go ntsha seako se se leng pila tota sa korong.

Tshireletso e e leng bothokwa ya semela ke kgaolo e e leng disentimetara tse 15 ka fa tlase ga mmu. Letlharekutu le lengwe le le lengwe le tla nna le ntlhana ya go mela e e ka sekasekiwang ka go kumula semela le go bula

Bolaodi go bona katlego – netefatsa poelo ka dijwalwa

Thulaganyo 1: Sekao sa kumo e e ka bonwang mo heketareng

Palo ya matharekutu mo sekwereng go ya khutlong le khutlong	200
Teko ya palo ya dithaponyana mo seakong – go robiwa	32
Dithaponyana mo sekwereng sa metara = 200 x 32	6 400 sa dithaponyana mo sekwereng
Fokotsa ka 10% go ipofa ka phoso = 6 400 x 0,90	5 760 sa dithaponyana mo sekwereng
Kgaoganya karabo ke seemo sa 3 500 = 5 760 ÷ 3 500	165 ditono ka heketara

mathharekutu go bona ntlhana ya go mela. Ka go sekaseka ga ntlhana ya go mela go ka dirwa ka dinako tse di latelanang go bona gore go diragala eng ka go tlhoga ga korong.

Go bona bokana ba kumo e ka nnang go sekasekiwa dibeke tse pedi gongwe tse tharo morago ga go jwala mme go laolwa ke boteng ba go jwala, metsi mo mmung el monono. Tlhogo ya disele tsa ntlha tsa dithaponyana e ka bonwa ka fa tlase ga galase e e tonafatsang mme e re naya tshupetso ya gore diako di ka nna kana kang fa di thunya morago ga kgato ya go ragoga.

Mathharekutu a simolotseng go tlhoga dibeke tse di rileng morago ga go jwala a nna sephaphati fa mariga a simolola mme medi e tswelela go mela. Jaaka go simolola go nna bollo ka dikgwedi tsa Phatwe le Lwetse mathharekutu a fetola maemo go tsweng go robala go simolola go tlhoga ka go emeleta fa letlhare le le khupetsang dikutu le simolola go lelefala mme kutu le yona e lelefala ka mo dikgarageng tsa mathhare.

Palo ya matharekutu e tla tlhomowi ke palo ya peo e e jwetsweng ka sekweremetara mme bokana ba mathharekutu a tlhogileng mo semeleng se sengwe le se sengwe. Go ka kgonega go bona dimela ka mathharekutu a le lesome ka korong e telele e e jwetsweng ka kgwedi ya Seetebosigo.

Go atlholo bokana ba kumo

Mojkgwa o o leng botoka go atlholo bokana ba kumo ka dinako tsotlhe ke go dira sekweremetara ka tshipi ya bogaraga bo bo leng dimilimetara tse robedi ka dikaniri tse pedi go lebelana. Sekwere se ka phuthelwa pila fela go kgona go se rwala. Sekwere se ka beiwa mo moleng ka dikhutlo di le pedi mo moleng gore mela e e bapileng ya korong e wele mo kgaolong ya kwa godimo le ya kwa tlase ya sekwere jaaka se beilwe. Matlharekutu a ka balwa mme palo e e a ka atisiwa ka palo ya dithaponyana tse di ka rwallang mo seakong. Se bale matlharekutu e e setlhafetseng kgotsa a senyegileng a a ka se kgoneng go tlatsa seako. Fa matlharekutu a simolola go emeleta, ntlhana ya go mela ka seako se se melang di ka batlw go kgona go leka go bona gore dithaponyana di ka nna kana kang ka palo. Karabo e ka fokotswa ka 10% go ipofa mme go kgaogangwa ka seemo sa 3 500. Karabo e e tla go naya bogongwe ba kumo e o ka e boning mo heketareng. Sekao ke seo. **Thulaganyo 1.**

Paloteko ya dithaponyana tse di leng 40 mo seakong go ka go naya ditono tse 2,05 ka heketara. Go supa gore palo ya diako e ka fetolafetola bokana ba kumo kwa mafelelong.

Sekwere se ka beiwa gongwe le gonwe jaaka go kgonwa mo tshimong fa tlhogo ya dimela e lebegang e tshwana le tlhogo mo tshimong yotlhe. Karabo e ka balabalwa go naya maemo a kumo e e ka bonwang mo tshimong ka boyotlhe. Fa masimo otlhe a sekasekilwe

**Kgannyana e e kgethegileng e, e
kgontsitswe ke tshwaelo ya ba dithoro tsa
mariga (Winter Cereals Trust).**

molemirui a ka kgona go bona bogongwe ba kumo e a ka e boning le poele e e ka nnang teng ya dijwalwa.

Gakologelwa gore jaaka palo ya matharekutu e oketsegae go nna 300 go feta mo sekweremetareng semela sa korong, mo masimong a go omelela, ka tlwaelo se lekalekantsha ka go fokotsa palo ya dithaponyana mo seakong. Palo e ka nna gare ga dithaponyana tse 55 go ya 24 mo seakong mme go tsamaelana le dintlha jaaka bokana ba metsi mo mmung le botsenelelo ba mogote le komelelo, tota ka kgwedi ya Diphalane, pele ga nako ya go butswa. Palo e ka tswelela go nna nnete jaaka dimela di ntse di tswelela go tlhoga go supa matharekutu, dikgaraga, thagogo mme kwa mafelelong a go supa letlharefolaga le gape go supa tlhogwana.

Ka go dira jalo ka tatelano fa o ntse o tlhola mefero le ditshenekegi, bontsi bo ka ithutwa ka maemo a dijwalwa. "Dikgato" tsa molemirui di ka supra bokana ba kumo kwa mafelelong.

ATHIKELE E KWADILWE KE MOLEMIRUI YO A LENG MOROLATIRO

Polokesego mo bodirelong e botlhokwa

MO MOLEMIRUNG MONGWE LE MONGWE KGOTSA MO LELAPENG LE LENGWE LE LE LENGWE GO NA LE BODIRELO. GO BOTLHKWA GORE MOTHAPI MONGWE LE MONGWE A DIRISE MOLAO, KWA NTLE GA BOKANA BA BODIRELO BA GAGWE.

Go na le dithlokego tse di rileng ka ntlha ya molao tse mothapi a tshwanetseng go utlwana le tsona. Tse dingwe ke tse di latelang:

- Didiriswa tse di dirsang motlakase mme di kgonwa go thotwa;
- Dillere;
- Didiriswa tse di sa diriseng motlakase;
- Thulaganyo ya motlakase; le
- Thulaganyo ya go thibela mollo, jalo le jalo.

Tsotle tse di filweng fa godimo di tshwanetse, jaaka molao o laela, go tsamaelana le tlhabololo ka kgwedi le kgwedi. Fa gongwe go na le tlhabololo e e tshwanetsweng go dirwa ka letsatsi le letsatsi.

Go na le didiriswa mo bodirelong tse di tshwanetseng go dirisiwa ke motho yo a rutilweng go di dirisa. Motho yo o tlhoka go nna le setifikeiti go supa gore ka dirisa didiriswa tse. Fa go na le gore bodirelo bo konteraka batho go dira tiro e e leng kwa godimo, ke boikarabelo ba mong wa bodirelo go tlhokomela gore badiredi ba ba nne le setifikeiti ya boitekanelo e e filweng ke ngaka e e kgonang go lebelela tse di leng bothhokwa tsa mofuta o ka ntlha ya Boitekanelo bodirelong le Polekego.

Mo bodirelong go tlhokiwa gape go nna teng modiredi yo a tlhomilweng ka molao go dirisa didiriswa le go tlhabolola lenaneo le le supang gore sepanyeletsi se dirisiwa jang. Go bothhokwa go itse gore sepanyeletsi se tshwanetse go tlhabololwa morago ga dikgwedi tse 36 go buseletsa gape le gape.

Mo madirelong a matona mo go nang mafelo a go momaganya a mantsi, go tlhokiwa gore mafelo a a kgaogangwe ka mabota a a agilweng ka dilo tse di sireletsang go boloka mafelo a. Mafelo otlhe a mo tiro ya go momaganyang e dirwa a tshwanetse go nna le ditimamollo tse di kgonang go dirisiwa.

Madirelo a a mo dipolaseng a tshwanetse go nna le ditselatsamao gore badiredi ba ba dirang tiro mo bodirelong ba se nne mo kotsing fa ba feta fela.

Fa go dirisiwa diraka tse di itiretsweng, bokana ba go rwala ba tsona bo tshwanetse go supiwa gore diraka di se imelwe ke thoto mme di nne kotsi go badiredi.

Go bothhokwa gape go supa lefelo la tshireletso mo bodirelong fa diedi tse di ka tukang di ka beiwang teng. Mafelo a le ona a tshwanetse go nna le disupakotsi mme gape le ditimamollo fa go ka tuka.

Go bothhokwa gape go apara diaparotshireletso mo bodirelong. Mong kgotsa molaodi wa bodirelo o tshwanetse go tlhokomela go naya diaparo tse di tlhokiwang go badiredi. Go bothhokwa gape gore mong kgotsa molaodi wa bodirelo a itse gore disireletsaditsebe di tlhokegwa go fokotsa modumo mo bodirelong tlase ga didesibile tse di ka nnang 85db. Go na le mefuta e e farologaneng ya disireletsaditsebe tse di ka rekiwang – go bothhokwa go nna le tse di tshwanetseng.

Disupatshireletso di tshwanetse go beiwa mme go tlhokomelwe gore go nne sepe fa pele ga tsona mme di bonalwe ka dinako tsotlhe. Baemeditshireletso ba ba leng mo bodirelong ba tshwanetse go netefatsa gore disupatshireletso di bonalwe ka dinako tsotlhe. Ke boikarabelo ba baemeditshireletso gape go netefatsa gore badiredi bothhe ba utwane le melawana. Kgalemelo e tshwanetse go dirisiwa fa badiredi ba sa dirise melawana e. Ke tiro e nngwe gape ya baemeditshireletso go netefatsa gore dikhurumelotshireletso tsa didiriswa tsotlhe di nne teng e bile gore di siame mme di diriswe. Dikarolotsamaiso tsa didiriswa tse di sa khurumelwang di kgonang go bolaya modiredi ka bonolo. Fa go ka diragala go tshwanetswe go begwa ka bonako.

Diaparotshireletso (PPE) di tshwanetse go tlhola di tlholwa ka kgwedi go latelana mme fa go fitlhelwa di sa siama, di tshwanetse go baakangwa ka bonako kgotsa go neiwe tse dintshwa ke mothapi kwa ntla ga tuelo. Motho yo a nang boikarabelo o tshwanetse gape go netefatsa gore go se aparwe diaparo tse di lepeletseng ke badiredi fa ba dirisa metshene.

Go bothhokwa thata gore bodirelo bo bongwe le bo bongwe bo nne le letlole la thusopotlako mme gape le gore go nne le badiredi bangwe ba ba rutilweng thusopotlako le go e dirisa. Letlole la thusopotlako le tshwanetswe go tlholwa le go tlhabololwa ka kgwedi le kgwedi go tswelela mme le go tlatswa fa go tlhokegwa. Fa go ka diragala kotsi go tshwanetswe go dirwe patlisiso e e tseneletseng go kgonang go bona gore e tlisitswe ke eng mme le gore go beiwe dintlha tsa tshireletso gore go se direge gape. Go tlhokegwa gape go itse gore fa go ka direga gore modiredi a kgaolwe letsogo kgotsa leoto kgotsa fa a ka swa ka ntlha ya kotsi e e rileng, go tshwanetswe go begwa go Lefapha le Ditiro ka bonako.

CHARL SAAYMAN, MOKWADI WA PULA/IMVULA

Ditekanyetso – sediriso sa go laola se se gaisang

FA E DIRISWA KA TSHWANELO TEKANYETSO E NNA SEDIRISO SA GO LAOLA SE SE SIAMENG TOTA GO TSWELELETSA PELE KGWEBO E BILE SE NTSE SE GATELELA BOITSHWARO BA GO DIRISA MADI MO KGWEBONG YA GAGO. TEKANYETSO E KA NNA SEDIRISO SE SE KA GO THUSANG GO BONA MIAKAELELO YA GAGO.

Mo diathikeleng tse di fetileng re ne ra tlota ka ntlha ya gore tekanyetso ke eng e bile le mekgwa ya go e rulaganya. Re ne ra tlhalosa gore tekanyetso ke leano la kgwebo ka bokhutswane le gantsi le baakanyetswang ngwaga o le nngwe fela ka go feta kgwedi. Tekanyetso e tlhomamisiwa e le sesupetso ka dinthla tsa madi le matlotlo go ya go maithlomo a kgwebo ya gago. Ka tlwaelo go na le ditekanyetsotlase tsa dikgaolo mo kgwebong tse di kopantshwang mo tekeanyetsong go supa tswelelo e e ka nngwang teng jaaka go tla bonwang mo Letlhare la Seelamalekana, Letlhare la Lotseno le Lethhare la Tirisomadi.

Fa o setse o simolotse go tlhoma tekanyetso go bothokwa gore o e dirise ka thalaganyo e le sediriso sa go laola ka tshwanelo. Fa o dirisa tekanyetso ya gago sentle go oketsa boitshwaro mo bolaoding ba kgwebo ya gago. Ka gore ke wena mong/molaodi wa kgwebo ya gago go ka nna thata go nna "mong" wa gago. Ka e le kgwebo ya gago le madi a gago o ka dira jaaka o rata e bile o ka dirisa madi jaaka o rata. Go dira jalo go ka go tsentsha mo mathateng tota. Tekanyetso e ka diriswa go nna "mong" wa gago go tsweleletsa kgwebo ya gago. Go e dirisa ke go tsweleletsa pele boitshwaro go fetsa ditiro tsotlhe jaaka o logile maano ka madi a o a tlhomileng. Tekanyetso e tla go tshegetsa go laola kgwebo ya gago ka boitshwaro. Jalo, re tla dirisa dikao go supa se re se batlang.

Ka ntlha ya go reka mo kgwebong ya gago, ditekanyetso di tsweleletsa pele boitshwaro fa o reka dilo tse di leng bothokwa mo kgwebong ya gago. Fa o dirisa madi jaaka go laelwa mo tekanyetsong ya gago, ditshenyegelo di kgona go laolwa mme go tsweleletsa boitshwaro – o ithuta go se dirise madi kwa ntle ga go tlhokomela tekanyetso ya gago. Tota le fa o gatelelwa go reka sengwe se o neng o sa nagane go se reka go nna tlwaelo go lebelela tekany-

etso ya gago pele – o tsaya tshwetso ya go dirisa madi o ntse tlhaloganya ditiragalo tse di ka tliswang ke go reka sengwe se o neng o sa nagane go se reka go oketsa mathata go tswelelong pele ya kgwebo ya gago.

Ka ntlha ya go reka ka letlotlo (go reka terekere, didiriswa, bene) le gona go go gatelela go dirisa boitshwaro go se reke fela jaaka o rata. Fa o lekalekantshe mo tekanyetsong go reka bene ka tlhotlhwa ya, a re re R200 00, go e reka go siame, o logile leano la go e reka pele ga nako ka go tlhokomela dintlha tsotlhe tsa tiriso ya madi a.

Le gale, fa o ka ikaeleta go reka bene e ntshwa fela jalo ka gore o a e rata, o ka fitlhela o tlisetsa kgwebo ya gago yotlhe mathata ka gore ga o a akanya ka tiriso ya madi sentle. Ka tlwaelo go reka ka mokgwa o go tlhoka gore go adingwe madi. Fa o ka adima, a re re R200 000 ka morokotso o o leng 10% go busetswa morago ga dingwaga tse tlhano o tla tshwanelo go duela R4 249 ka kgwedi. Morokotsa o o yang go o duela e tla nna R54 965, mme go a re pusetso e e yang go bonwa mo dingwageng tse tlhano tse di latelang e tla fokotswa ka R54 965. Gape, o pinelela tiriso ya madi mo kgwebong ya gago ka gore R4 249 e thswanetse go nna teng kgwedi nngwe le nngwe go duela banka. Fa o ka fosa go duela maemo a gago a go adima madi gape a busetswa morago. Tota le Letlhare la Seelamalekana la gago le ka supa mathata ka ntlha ya go oketsa tse o di emetseng nokeng. Jalo, go reka fela o sa nagane sentle jaaka re supile go tla isa kgwebo ya gago morago. Nna le boitshwaro – loga maano e bile rulaganya tekanyetso, e dirise sentle, reka fela jaaka o lekanyetse. Nagana mafoko a a reng: "Se dirise madi a bokamoso gompieno".

La bobedi tekanyetso e tsweleletsa pele ntlha ya go rulaganya pego ka ditiragalo tsa go uma le tsa tiriso ya madi tsa kgwebo ya gago. Go dirisa tekanyetso sentle go tlhokiwa gore o lekalekantshe ditiragalo tsotlhe le tekanyetso ya gago go kgona go laola le go siamisa diphoso. Go tlhogega ditshupetso tsa ditiragalo tsa bonneta.

Ke tiro tota go rulaganya pego e e supang tiriso ya tšelete e e amo-gelwang ka go rekisa dilwana. Gantsi thulaganyo e ga e tlhokomelwe sentle ka ntlha ya go se e supe mo dibukeng go fokotsa lekgetho. Jalo, fa o rekisa dilwana mme o fiwa tšelete ga o e kwale, o e lokela mo patleng. Fa o dira jalo, pego ya gago ga e a siama mme o phimola go laola ka tshwanelo. E bile poelo/tatlhego ya kgwebo ya gago e e supiwang ga e supe bonneta. Jalo, o ka

kgona go loga maano a siameng ka tiriso ya madi jang fa o dirisa pego ya madi e e sa siameng? O ya go loga maano a go dirisa madi ka ngwaga e e latelang jang fa pego e e sa supe bonneta? Ke gore ka go nna o tsietsa ka mokgwa o o a itshetsa mme baya kgwebo ya gago mo maemong a go senyega. O ka swetsa ka go dira diphoso ka gore pego ga e a siama. Mafoko a a reng: "Go laola, o lekalekantshe kgotsa o rulaganye pego ka tshwanelo" re a a itse, mm eke gore o rulaganye pego ka tshwanelo. O ka laola ka tshwanelo jang fa pego e e sa supe bonneta?

Se se tlhobaetsang gape ke kutlwano ya gago le ba ba go adimang madi me gape le SARS. Batho ba rata go tsamaisa kgwebo le batho ba ba ka ikanang ka bona. Fa o ka simolola go itsewe o le motho yo a tsietsang, go tla tsweletsa kgwebo ya gago morago.

Fa o sa itse kwa o yang teng, ga go na mokgwa o o ka yang teng. Tekanyetso e e rulagantsweng ka tshwanelo e laola kwa o yang teng ka kgwebo ya gago mme fa e dirisiwa ka tshwanelo ka boitshwaro bo bo tlhogegwang, e tla nna sesupetso se se tla go supetsang tsela kwa o yang teng. Tekanyetso e go naya maemo a go laola kgwebo ya gago.

Se dirise madi a ka moso gompieno.

MARIUS GREYLING, MOKWADI WA PULA/IMVULA

Itse...

Ralph Swart

KGWEDI E RE BATLA GO LE ITSESE RALPH SWART YO A LENG MOLEMIRUI WA KORONG, BALI LE KOROGO. RALPH O TSWA ELIM KWA KAPABOPHIRIMA.

O molemirui ko kae mme o dirisa dihekетара tse kana kang? O lema eng mme o rua eng?

Ke hira dihekетара tse 1 059 tsa masimo e bile ke mong wa polase ya dihekетара tse 89 tsa masimo. Ke lema dihekетара tse di ka nnang 200 tsa korong, tse 200 tsa bali le tse 200 tsa korogo.

O tlhotlhelediwa ke eng?

Ke itumetse go nna molemirui wa botsalo ba boraro mo lelapeng. Ke simolotse go nna molemirui le ntate mme ga go na sepe se ke batlang go se dira kwa ntle ga go nna molemirui. Ke setse ke le molemirui dingwaga tse 32.

Tlhalaosa thata le bokoa ba gago

Ke nagana gore thata ya ka ke go batla go dira thata mme ga ke tshabe go tsaya diswetso tse di leng thata. Bokoa ba me ke gore ga ke utlwane le batho sentle.

Kumo ya gago e ne e le kana kang fa o simolola?

Kumo ya gago e kana kang jaanong?

Ke simolotse mo dihekетареng tse nne mme kumo ya me e ne e le ditono tse 0,8 ka heketara. Ngwaga o ke kgonne go uma ditono gare ga 2,5 le 3 mo heketareng. Ngwaga o re bone pula le phefo e e fokoditseng kumo ya me.

Jaaka wena o bona o tla re ke eng se se dirileng gore o tswelele pele jaana?

Lefapha la Bolemirui la Kapabophirima le nthusitse thata. Ba Grian SA ba re rutile mme go mphile maatla go tswelela.

O na le thutego efe go fitlhela segompieno mme o tla rata go amogela thutego efe gape?

Ke ithutile thutiso ya Tlhabololo ya Dithusapolaseng le Tshegetso ya Diterkere. Ke rata go sa dira dithutiso tsa Bolaodi Madi le Bolaodi Badiredi. Gape ke tla batla go rutiwa go tsaya diteko tsa mmu.

O ipona o le kae morago ga dingwaga tse tlhano tse di latelang?

Ke batla go aga kgwebo ya bolemirui e e ka tswelelang, e nka e feteletsang go barwa ba babedi ba me le malapa a bona.

O rata go naya ba ba simololang bolemirui kgakololo efe?

DIRA! Diura tse 24 ka letsatsi! Lokela tsotlhe tse o di tshotseng ka letsatsi le lengwe le le lengwe!

TOIT WESSELS, MORULAGANYI WA KGAOLO WA LENANEO LA TLHABOLOLO YA BALEMIRUI LA GRAIN SA

PULA IMVULA

**Kgatiso e e etlediwa
ka thuso ya Maize Trust.**

GRAIN SA
PO Box 74087, Lynwood Ridge, 0040
► 08600 47246 ◀
www.grainsa.co.za

PHATLALATŠO
Liana Stroebel
► 084 264 1422 ◀
liana@grainsa.co.za

BAGOKAGANYI BA DIPOROFENSE
Danie van den Berg
Free State (Bloemfontein)
► 071 675 5497 ◀
danie@grainsa.co.za

Johan Kriel
Free State (Ladybrand)
► 079 497 4294 ◀
Office: 051 924 1099 ◀
johank@grainsa.co.za
Dimakatsi Nyambose

Jerry Mithombothi
Mpumalanga (Nelspruit)
► 084 604 0549 ◀
Office: 013 755 4575 ◀
jerry@grainsa.co.za
Nonhlankha Sithole

Naas Gouws
Mpumalanga (Belfast)
► 072 736 7219 ◀
naas@grainsa.co.za

Jurie Mentz
KwaZulu-Natal (Vryheid)
► 082 354 5749 ◀
Office: 034 980 1455 ◀
jurie@grainsa.co.za
Sydwell Nkosi

Ian Househam
Eastern Cape (Kokstad)
► 078 791 1004 ◀
Office: 039 727 5749 ◀
ian@grainsa.co.za
Jenilee Bunting

Lawrence Luthango
Eastern Cape (Mthatha)
► 076 674 0915 ◀
Office: 047 531 0619 ◀
lawrence@grainsa.co.za
Cwayita Mpotyi

Toit Wessels
Western Cape (Paarl)
► 082 658 6552 ◀
toit@grainsa.co.za

KOLOGANYO LE KGATISO
Infoworks
► (018) 468-2716 ◀
www.infoworks.biz

**PULA IMVULA E FITLHELWA KA DIPUO
TSE DI LATELANG:**

Setswana,
Seesemané, Seaforikanse, Sesotho,
Sesotho sa Leboa, Sezulu le Sethosa.

**Maitlhomo a rona ke go ntsha kgatiso e e
gaisang ka fa go kgonegang. Ditshwaelo
dingwe le dingwe ka diteng tsa borulaganyi
kgotsa neelo ya teng, di ka lebisiwa go
Jane McPherson.**

Fa o sa kgone go e otla se nne le yona!

**DIRUIWA DI RUIWA KA NTLHA YA MAIKAELEO A A
RILENG. TSE DINGWE DI RUIWA GO NNA THAKA
JAAKA DINTŠWA KGOTSA DIKATSE; TSE DINGWE DI
DIRISIWA MO POLASENG JAAKA DINTŠWA TSE DI DI-
SANG DIKGOMO LE TSE DI GOGANG DIKOLOI; MME
TSE DINGWE DI RUIWA GO RE NAYA TSE RE DI TLHO-
KANG JAAKA DIJO LE TSA GO REKISIWA GO BONA
MADI JAAKA NAMA, MAŠWI KGOTSA MAE.**

Go kgona go dira le go uma, kotlo e e leng botlhokwa e e ka nnang nonofo, diporoteine, dimineral, dibaetamine le metsi (godimo ga tse di leng botlhokwa go tshedisa le go tswelela pele bophelo ba mmele), di tshwanetse go newi.

Molao wa Tlhokomelo ya Ditshedi wa 2006 o tlhoma morui kgotsa mong go arabela tlhokomelo ya diruiwa tsa bona go netefatsa gore ba din eye tse di leng bothhokwa. Ke dilo jaaka:

- Kgololosego go se nne le lenyora, tlala le mopalo;
- Kgololosego go se nne le go tlhorisa;

- Kgololosego go se nne le ditlhabi, botlhoko le malwetse;
- Kgololosego go kgona go phela ka mokgwa o o rileng; le
- Kgololosego go se nne le poifo le tlalelo.

Go botlhokwa go lemoga gore ditshedi di se ka tsa ruiwa fa wena o le mong wa tsona a ka se kgone go di otla. Re tshwanetse go lemoga gore go botoka go rua ditshedi tse di seng ntsi go phala go rua tse dints tse di bopamemg e bile di lwala. Go botlhokwa gape go gakologelwa gore:

- Kgomo e le nngwe e tlhoka go ja dikilogera ma tse di ka nnang 10 tsa furu e e omeletseng ka letsatsi (halofo ya bala ya furu); le
- Kgomo e le nngwe e tlhoka dilitara tse ka nnang 40 tsa metsi ka letsatsi mme gape go oketsa gabedi fa e anyisa.

LIANA STROEBEL, MOKWADI WA PULA/IMVULA

**Bogolo ba morafe
le tswelelopele ya
ngwao ya ona bo ka
bonwa mo mokgweng
o diphologolo tsa ona
di tsholwang ka teng.**

**Boitekanelo ba
phala palo...**

Tshimo e ga e ume dijo ka tshwanelo go otla diruiwa.